

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΠΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Η επαγωγή της κληρονομίας προϋποθέτει ότι αυτή μπορεί να ‘προσφερθεί’ στο δικαιούχο, ότι υπάρχει δηλαδή κληρονομικό δικαίωμα²⁷. Η κτήση της κληρονομίας γίνεται, όταν η κληρονομία περιέρχεται, ‘ενσωματώνεται’ στην περιουσία του κληρονόμου.

Α. ΤΡΟΠΟΙ ΚΤΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Η κτήση της κληρονομίας απαιτεί κατά κανόνα την επέλευση ορισμένων αντικειμενικών γεγονότων, καθώς και τη βούληση να γίνει κάποιος κληρονόμος (‘certa voluntas’)²⁸. Ο τρόπος κτήσεως της κληρονομίας διαφοροποιείται, ανάλογα με το αν πρόκειται για αναγκαίο ή για εκούσιο κληρονόμο (‘heres necessarius’ ή ‘heres voluntarius’). Ο αναγκαίος κληρονόμος, είτε είναι οικείος (‘suus heres’), είτε όχι, αποκτά ‘αυτοδικαίως’ την κληρονομία. Ο εκούσιος αποκτά την κληρονομία μέσω ‘εμβατεύσεως’²⁹

27. Ter. Clem. D. 50, 16, 151: *Delata hereditas intellegitur, quam quis possit adeundo consequi*. Σε περίπτωση εγκαταστάσεως υπό όρο, πρέπει να έχει πληρωθεί ο όρος, ωστόσο η διάταξη C. 6, 9, 9 (320) επιτρέπει τη ‘delatio’ και πριν την εκπλήρωση του όρου.

28. *Dernburg/Δουβουνιώτου*, σελ. 14.

29. Ο όρος ‘εμβατεύειν’ είναι αρχαίος ελληνικός και χρησιμοποιείται για να δηλώσει μια πραγματική κατάσταση, την κτήση της κατοχής της κληρονομίας από τον κληρονόμο, χωρίς δικαστική επιδίκαση της κληρονομίας από κάποια αρχή (‘επιδικάζεσθαι του κλήρου’): *Hans Kreller, Erbrechtliche Untersuchungen aufgrund der graeco – aegyptischen Papyrusurkunden*, Berlin 1919, σελ. 49. Η χρήση του όρου ‘εμβατεύειν’ προτιμάται εδώ ως απόδοση του λατινικού ‘adire’, διότι αναφέρεται σε εξωτικούς, εκούσιους κληρονόμους, οι οποίοι, σε αντίθεση με τους οικείους, δε βρίσκονται στην κατοχή της κληρονομίας, αλλά ενεργούν για να την αποκτήσουν. Βλ. και Γ.Α. Πετρόπουλου, σελ. 1465. Ας σημειωθεί πάντως ότι ο όρος ‘aditio’ είναι ευρύτερος και ενίοτε χρησιμοποιείται για να δηλώσει την επαγωγή της κληρονομίας εν γένει, ανεξαρτήτως του τρόπου, με τον οποίο γίνεται. *Carlo Beduschi, Hereditatis Aditio. L’acquetazione dell’eredità nel pensiero della giurisprudenza romana classica*, Milano 1976, σελ. 5 επ.

του σε αυτήν ('aditio hereditatis'). Για τον αναγκαίο κληρονόμο δεν υπάρχει δυνατότητα αποποιήσεως της κληρονομιάς. Από την άλλη πλευρά, προβλήματα που συνδέονται με τη βούληση αποδοχής της κληρονομιάς, δεν τον αφορούν.

I. Κτήση διά μόνης της κλήσεως στην κληρονομία

Σε κάποιες περιπτώσεις η επαγωγή της κληρονομιάς και η κτήση αυτής συμπίπτουν χρονικά: Ο κληρονόμος αποκτά την κληρονομία αυτοδικαίως (ipso iure), διά της κλήσεως στην κληρονομία, χωρίς να απαιτείται κάποια ενέργεια ή δήλωση βουλήσεως από μέρους του. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση των οικείων κληρονόμων ('sui heredes')³⁰:

Οι οικείοι κληρονόμοι αποκτούν την κληρονομία, ακόμα και αν δεν το γνωρίζουν ή και ακόμη και αν δεν το επιθυμούν³¹. Οι οικείοι κληρονόμοι είναι κατά το ius civile αναγκαίοι κληρονόμοι ('heredes necessarii'³²) της κληρονομιάς του pater familias, υπό την εξουσία του οποίου βρίσκο-

30. Οικείοι κληρονόμοι είναι η uxor in manu και εκείνοι οι κατιόντες (άρρηνες ή θήλεις) του κληρονομούμενου pater familias, που βρίσκονταν υπό την εξουσία του μέχρι τη στιγμή του θανάτου του. Gai. 2, 156: *Sui autem et necessarii heredes sunt velut filius filiaue, nepos neptisve ex filio, deinceps ceteri qui modo in potestate morientis fuerunt. Sed uti nepos neptisve suus heres sit, non sufficit eum in potestate avi mortis tempore fuisse, sed opus est ut paer quoque eius vivo patre suo desierit suus heres esse aut morte interceptus, aut qualibet ratione liberatus potestate: tum enim nepos neptisve in locum sui patris succedunt.* Gai. 2,159: *Idem iuris est et in uxoris persona quae in manu est, quia filiae loco est, et in nuru quae in manu filii est, quia neptis loco est.* D. 38, 16, 14 (Gaius libro tertio decimo ad legem Iuliam et Papiam): *In suis heredibus aditio non est necessaria, quia statim ipso iure heredes existunt.* Βλ. και Inst. 2, 19, 2. Είναι και το κυοφορούμενο, αφού, αν ήταν γεννημένο το χρόνο θανάτου του κληρονομούμενου, θα βρισκόταν υπό την εξουσία του (βλ. τη regula 'nasciturus pro iam nato habetur': Celsus D. 38, 16, 7, C. 6, 30, 3).

31. Gai. 2, 152: *Heredes autem aut necessarii dicuntur aut sui et necessarii aut extranei.* Gai. 2, 157: *Sed sui quidem heredes ideo appellantur quia domestici heredes sunt et vivo quoque parente quodammodo domini existimantur; unde etiam si quis intestatus mortuus sit, prima causa est in successione liberorum. Necessarii vero dicuntur quia omni modo sive velint, sive nolint, tam ab intestato quam ex testamento heredes fiunt.* Βλ. και Coll. 16, 3, 5.

32. Στους αναγκαίους κληρονόμους συμπεριλαμβάνονται επίσης και οι εγκατάστατοι με ελευθερία ('cum libertate') δούλοι που απελευθερώνονται με τον τρόπο αυτό από το διαθέτη: Gai. 2, 153: *Necessarius heres est servuus cum libertate heres institutus, ideo sic appellatus quia, sive velit sive nolint, omni modo post mortem testatoris protinus liber et heres est.* Αντιθέτως, οι δούλοι που απελευθερώνονται inter vivos με manumissio δε συγκαταλέγονται στους αναγκαίους κληρονόμους: Gai. 2, 161 & 188.

νταν, όσο αυτός ζούσε, και δεν μπορούν να εμποδίσουν την επαγωγή της κληρονομιάς στο πρόσωπό τους. Αυτό ισχύει τόσο στην εκ διαθήκης, όσο και στην εξ αδιαθέτου κληρονομική διαδοχή³³. Την ιδιότητα του αναγκαίου κληρονόμου μπορεί να αφαιρέσει μόνον ο διαθέτης με το να εγκαταστήσει τον υπεξούσιο κατιόντα του υπό την αίρεση 'si volet' (εάν θέλει)³⁴. Στην περίπτωση αυτή, η κτήση της κληρονομιάς εξαρτάται από τη βούληση του καλουμένου: ο αναγκαίος καθίσταται στην ουσία εκούσιος κληρονόμος.

II. Κτήση με “δήλωση” ή “πράξη βουλήσεως” περί αποδοχής

Δυνάμει δηλώσεως ή πράξεως βουλήσεως περί αποδοχής μπορούν να υπεισέλθουν στην κληρονομία οι εκούσιοι κληρονόμοι ('heredes voluntarii'). Η υπεισέλευση στην κληρονομία ('aditio hereditatis') πραγματοποιείται με *cretio* ή με *pro herede gestio*. Ειδικότερα:

1. Η τυπική διά *cretio* ('cum cretione') υπεισέλευση στην κληρονομία

Η *cretio* είναι πράξη του *ius civile* που συνίσταται στην εκφώνηση συγκεκριμένων λόγων³⁵.

33. Στο αρχαϊκό δίκαιο η αυτοδίκαιη κτήση της κληρονομιάς από τους οικείους κληρονόμους συνδεόταν με την πεποίθηση ότι οι 'οικείοι' είχαν ένα 'λανθάνον' απόλυτο δικαίωμα στην οικογενειακή περιουσία, όσο ο *pater familias* ζούσε, το οποίο γινόταν ενεργό με το θάνατό του και την κληρονομική διαδοχή, τη διαδοχή δηλαδή στο σύνολο της περιουσίας του, αλλά και στα δικαιώματα στην εφέστια λατρεία ('*sacra*') και στον οικογενειακό τάφο ('*ius sepulchri*'): Gai. 2, 157: '*...et vivo quoque parente quodammodo domini existimantur*'. Σταδιακά, η ιδιότητα των οικείων κληρονόμων και η αυτοδίκαιη κτήση της κληρονομιάς από μέρους τους συνδέθηκε με το γεγονός ότι βρίσκονταν ήδη στον πατρογονικό οίκο και στην κατοχή της πατρικής περιουσίας, οπότε μπορούσαν ευχερέστερα να αποτρέψουν κάθε εξωτερική απειλή: Max Kaser, RPR I, σελ. 714. Δ. Χ. Γκόφα, Ιστορία και Εισηγήσεις του ρωμαϊκού δικαίου, τόμος V, Β'/Γ' έκδ., Αθήνα 1990, σελ. 10 επ.

34. Π.χ. Maecian. D. 28, 5, 87 (86), Herm. D. 28, 7, 12: '*Maevius si volet, heres esto*'.

35. Σώζονται στον Γάιο και έχουν ως εξής: Gai. 2, 166: [...]'*QUOD ME PUBLIUS MEVIUS TESTAMENTO SUO HEREDEM INSTITUIT, EAM HEREDITATEM ADEO CERNOQUE*. [...] Βλ. και UE 22, 28. Προφανώς η διατύπωση αλλάζει, όταν η επαγωγή της κληρονομιάς γίνεται *ex lege*: P. Voci, DER I, σελ. 544. Η εκφώνηση των λόγων πάντως δε συνοδεύεται από τελετουργικές πράξεις, όπως π.χ. στη *mancipatio*: Giovanna Coppola, Studi sulla *pro herede gestio*, Milano 1987, σελ. 35. Βλ. όμως για διαφορετική άποψη και προγενέστερη βιβλιογραφία: Carlo Beduschi, *Hereditatis aditio. L'accettazione dell'eredità nel pensiero della giurisprudenza romana classica*, Milano 1976, σελ. 24 επ. Η παρουσία μαρτύρων δεν ήταν απαραίτητη, συνηθιζόταν ωστόσο για αποδεικτικούς σκοπούς: Honsell/Mayer-Maly/Selb, *Roemisches Recht aufgrund des Werkes von Joers/Kunkel/Wenger*, Berlin 1987, σελ. 470, υποσ. 10.

Ο όρος ‘cretio’ δηλώνει την τυπική διά πανηγυρικών λέξεων δήλωση βουλήσεως που έκανε ο κληρονόμος, προκειμένου να υπεισέλθει στην κληρονομία. Λόγω της σταδιακής παρακμής του τύπου της ‘cretio’, η λέξη, (και το ρήμα ‘cernere’), όπου απαντάται στις πηγές, δε χρησιμοποιείται αποκλειστικά ως *terminus technicus* δηλωτικός της τυπικής πράξεως αποδοχής της κληρονομίας, αλλά και ως δηλωτικός της επαγωγής της κληρονομίας (‘aditio’) εν γένει³⁶.

Την *cretio* μπορούσε να επιβάλλει και ο διαθέτης στη διαθήκη του. Στην περίπτωση αυτή, έπρεπε να γίνει από τον καλούμενο εντός ορισμένης προθεσμίας, συνήθως εκατό ημερών από τη στιγμή που ο καλούμενος ελάμβανε γνώση της προς αυτόν επαγωγής ή και από την ημέρα θανάτου του κληρονομούμενου³⁷.

Για την υπεισέλευση στην κληρονομία με *cretio* (‘cum *cretione*’), ο διαθέτης μπορούσε να ορίσει προθεσμία. Στο μετακλασικό δίκαιο η δυνατότητα ορισμού προθεσμίας επεκτείνεται σε κάθε τρόπο υπεισελεύσεως στην κληρονομία, τυπικό ή άτυπο (δηλαδή με ή χωρίς *cretio*).

Ο τύπος της *cretio* εφαρμοζόταν καθ’όλη την κλασική περίοδο³⁸, σταδιακά, όμως, απώλεσε τη σημασία της, σε συνδυασμό και με το ότι ο πραίτορας όριζε ένα χρονικό διάστημα διασκέψεως (‘*tempus ad deliberandum*’) στον καλούμενο, προκειμένου να αποφασίσει αν θα υπεισέλθει στην κληρονομία ή όχι. Η *cretio* ως τυπική πράξη επαγωγής της κληρονομίας εξέλιπε ως πρακτική στις ανατολικές επαρχίες της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, όπως μαρτυρούν τα παπυρολογικά ευρήματα³⁹. Στις δυτικές επαρχίες, ο προφορικός τύπος της *cretio* αντικαταστάθηκε σταδιακά από τον έγγραφο τύπο και *cretio* κατέληξε να σημαίνει κάθε έγγραφη δήλωση επαγωγής της κληρονομίας⁴⁰, η οποία μάλιστα αντιμετωπιζόταν ενίοτε ως περιττή τυπολογία. Ο Ιουστινιανός παρέλειψε τον όρο από τα νομοθετικά κείμενα⁴¹.

36. Cic. de lege agr. 2, 15, 40, Liv. 24, 25, 3. Max Kaser, RPR II, σελ. 525. P. Voci, DER I, σελ. 546. Biondo Biondi, Degenerazione della ‘cretio’ ed accettazione espresso non formale, Napoli, σελ. 9, 19 επ., 28. Για το ρήμα ‘cernere’, βλ. Carlo Beduschi, La Cretio nelle Fonti letterarie, σε: Studi in memoria di Guido Donatuti, I, Milano 1973, σελ. 55 -88 (55 επ.).

37. Gai. 2, 165: *Cum ergo ita scriptum sit: HERES TITIUS ESTO, adicere debemus: CERNITOQUE IN CENTUM DIEBUS PROXUMIS, QUIBUS SCIES POTERISQUE. QUODNI ITA CREVERIS, EXHERES ESTO.*

38. Βλ. Gai. 2, 164 – 178. P. Voci, DER I, σελ. 546.

39. Raphael Taubenschlag, The Law of Greco – Roman Egypt in the light of the Papyri. 332 B.C. – 640 A.D., New York 1944, σελ. 160 επ.

40. P. Voci, DER I, σελ. 594 επ. B. Biondi, Degenerazione, σελ. 8.

41. C. 6, 30, 17 (=C.Th. 8, 18, 8 i.f.; 1): ‘*Cretionum scrupulosam sollemnitatem hac lege*

2. Η άτυπη υπεισέλυση στην κληρονομία ('pro herede gestio')

Ατύπως μπορεί να υπεισέλθει ο καλούμενος στην κληρονομία με 'pro herede gestio'⁴²: Η βούληση αποδοχής δεν είναι ανάγκη να δηλώνεται ρητώς, αλλά μπορεί και να συνάγεται από τη συμπεριφορά του καλουμένου, από πράξεις που ενεργεί με διάνοια κληρονόμου ('animo heredis'), από τις οποίες μπορεί να συναχθεί ασφαλώς η βούληση αποδοχής. Στην περίπτωση αυτή γίνεται λόγος για 'pro herede gestio'⁴³.

Η συμπεριφορά που ερμηνεύεται ως pro herede gestio είναι, υπό στενή έννοια, η άσκηση ενός δικαιώματος, μιας δυνατότητας που προκύπτει από την κληρονομική ιδιότητα. Τα συστατικά στοιχεία της pro herede gestio είναι δύο: μια πράξη σχετική με την κληρονομία και η διάνοια, η διάθεση δηλαδή του καλουμένου, να ενεργήσει τη συγκεκριμένη πράξη διαχειρίσεως της κληρονομίας. Όταν υπάρχουν αυτά τα δύο στοιχεία, μπορεί να γίνει λόγος για pro herede gestio· όταν κάποιο λείπει, δεν μπορεί⁴⁴.

Πράξεις που συνιστούν pro herede gestio είναι για παράδειγμα η διαχείριση, η χρήση, η εκποίηση κληρονομιαίων πραγμάτων, η είσπραξη των κληρονομιαίων απαιτήσεων και η πληρωμή των κληρονομικών χρεών⁴⁵. Αντιθέτως, δε συνιστούν pro herede gestio όσες πράξεις σχετίζονται

pernitus amputari decernimus' (407). Βλ. και C.Th. 8, 18, 1, 1: '*commentum cretionis*'. Max Kaser, RPR II, σελ. 526.

42. Inst. 2, 19, 7: *Item extraneus heres testamento institutus aut ab intestato ad legitimam hereditatem vocatus potest aut pro herede gerendo vel etiam nuda voluntate suscipiendae hereditatis heres fieri.* [...] Εξωτικός κληρονόμος εγκατάστατος σε διαθήκη ή κληθείς εξ αδιαθέτου στη νόμιμη κληρονομία μπορεί είτε διά της αντί κληρονόμου διοικήσεως είτε και διά της απλής βουλήσεως προς αποδοχή της κληρονομίας να γίνει κληρονόμος. Βλ. και UE 22, 26 & P.S. 4, 8, 23.

43. Gai. 2, 166: [...] *pro herede gerit, si rebus hereditariis tamquam heres utitur* [...], Inst. 2, 19, 7: *pro herede gerere quis videtur, si rebus hereditariis tamquam heres utatur* [...] D. 29, 2, 20 pr. (Ulpianus libro sexagesimo primo ad edictum): *Pro herede gerere videtur is, qui aliquid facit quasi heres. Et generaliter Iulianus scribit eum demum pro herede gerere, qui aliquid quasi heres gerit: pro herede autem gerere non esse facti quam animi: nam hoc animo esse debet, ut velit esse heres. Ceterum si quid pietatis causa fecit, si quid custodiae causa fecit, si quid quasi non heres egit, sed quasi alio iure dominus, apparet non videri pro herede gessisse.* Αντί κληρονόμου θεωρείται ότι διοικεί εκείνος που προβαίνει σε κάποια ενέργεια ως κληρονόμος. Και γενικώς, γράφει ο Ιουλιανός, εκείνος μόνον αντί κληρονόμου διοικεί που πράττει κάτι ως κληρονόμος· το να διοικεί κανείς αντί κληρονόμου δεν είναι τόσο ζήτημα πραγματικό, όσο ζήτημα και διανοίας· διότι τέτοια διάνοια πρέπει να έχει [ο διοικών] ώστε να θέλει να είναι κληρονόμος. Διαφορετικά, εάν έκανε κάτι από ευσέβεια, ή προς φύλαξη, εάν προέβη σε κάποια ενέργεια όχι ως κληρονόμος, αλλά ως κύριος με βάση άλλο δικαίωμα, φαίνεται ότι δεν μπορεί να θεωρείται ότι διοίκησε αντί κληρονόμου.

44. P. Voci, DER I, σελ. 550 επ.

45. Βλ. για παράδειγμα Ulp. D. 29, 2, 42, 1, Ulp. D. 29, 2, 42, 2, C. 6, 30, 2 (223),

μεν με την κληρονομία, πλην όμως δε γίνονται με διάνοια κληρονόμου, αλλά λόγω κάποιας άλλης ιδιότητας π.χ. του τέκνου του αποβιώσαντος. Το χωρίο D. 29, 2, 20 § 1 (Ulpianus libro sexagesimo primo ad edictum) είναι ενδεικτικό για την περιπτώσιολογική προσέγγιση του θέματος, σε ό,τι αφορά την ερμηνεία των διαφόρων ενεργειών από οικείους κληρονόμους, οι οποίες βρίσκονται στο μεταίχμιο μεταξύ διαχειριστικής πράξεως της κληρονομίας που ενεργεί κάποιος ως κληρονόμος, ή άλλης πράξεως που γίνεται με άλλα κίνητρα, όπως για παράδειγμα ο ενταφιασμός και η απόδοση τιμών στον αποθανόντα πατέρα που γίνεται για λόγους ευσεβείας (ο Ιουλιανός πάντως είχε αντίθετη άποψη). Η κάθε περίπτωση κρίνεται ξεχωριστά. Αν για παράδειγμα, ο οικείος κληρονόμος, παρείχε διατροφή σε κληρονομιαίους δούλους ή σε υποζύγια ή αν τα πώλησε, αν μεν το έκανε αυτό ως κληρονόμος, ενήργησε αντί κληρονόμου. Εάν όμως προέβη στις πράξεις αυτές όχι ως κληρονόμος, αλλά προκειμένου να συντηρήσει τα πράγματα, ή επειδή τα θεωρούσε δικά του (ήδη και πριν από το θάνατο του κληρονομούμενου), τότε δεν ενεργεί με διάνοια κληρονόμου. Εάν προέβη σε τέτοιες πράξεις κατά τη διάρκεια του διαστήματος διασκέψεως, προνοώντας για την ακεραιότητά τους, και τελικά αποφάσισε να μην υπεισέλθει στην κληρονομία, δε θεωρείται ότι ενήργησε αντί κληρονόμου. Το ίδιο και αν εκμίσθωσε αγρούς ή οικίες ή επιχείρησε επισκευές και το έκανε από πρόνοια για εκείνον που πρόκειται να τα κληρονομήσει, είτε πώλησε πράγματα που υπήρχε κίνδυνος να απωλεσθούν ή να χάσουν την αξία τους· τότε δε θεωρείται ότι διοίκησε αντί κληρονόμου, γιατί δεν είχε διάνοια κληρονόμου.

Αντιθέτως, όταν κάποιος, για παράδειγμα, επισκευάζει κτίρια που ανήκουν στην κληρονομία ή όταν νέμεται ή και εκποιεί κληρονομιαία πράγματα, και οι πράξεις του αυτές δε δικαιολογούνται από κάποια πιεστική συνθήκη, δεν μπορεί να συναχθεί ότι ενεργεί ως διοικητής αλλοτρίων ('negotiorum gestor'), αλλά ως κληρονόμος. Οι πράξεις αυτές συνιστούν ανάμιξη στην κληρονομία⁴⁶.

Η κρίση γύρω από το εάν ένας οικείος κληρονόμος λογίζεται ότι διοικεί αντί κληρονόμου έχει σημασία για το αν 'αναμίχθηκε' ή όχι στην κληρονομία. Η μη ανάμιξη στην πατρική κληρονομία αποτελεί, όπως θα δούμε, προϋπόθεση για τη χορήγηση του δικαιώματος αποχής ('ius abstinendi').

Στην ταυτοποίηση μιας ενέργειας ως pro herede gestio κομβικό στοι-

C. 6, 30, 6 (290), C. 6, 30, 12 (294). *Dernburg/Δουβουνιώτου*, σελ. 362. *P. Voci, DER I*, σελ. 551 επ.

46. Κατά τον *Glueck/ Muehlenbruch*, *Pandecten*, 42. Teil, § 1488, σελ. 329 επ., οι Ρωμαίοι νομομαθείς πάντως, τείνουν στις αμφισβητούμενες περιπτώσεις να μην ερμηνεύουν ως animus heredis τις εκάστοτε ενέργειες, αλλά π.χ. ως αίσθημα αγάπης, φιλανθρωπίας, ή τουλάχιστον ως διοίκηση αλλοτρίων.

χείο αποτελεί η διάνοια ('animus'), η 'διάθεση' δηλαδή του προσώπου που ενεργεί. Και γενικότερα, για την ανάληψη δικαιοπρακτικής ευθύνης, βαρύνουσα σημασία έχει για τους Ρωμαίους η βούληση καθεαυτή, το υποκειμενικό δηλαδή στοιχείο, και όχι η έκφρασή της, το αντικειμενικό⁴⁷. Στοιχείο βέβαια που επηρεάζει καθοριστικά τη διάθεση, τη στάση κάποιου απέναντι στα πράγματα είναι η γνώση ('scientia') που έχει ως προς τα αντικειμενικά περιστατικά, το πώς προσλαμβάνει δηλαδή την αντικειμενική πραγματικότητα. Τα δύο αυτά στοιχεία, animus και scientia, θα αναλυθούν στη συνέχεια:

α) Η διάνοια ('animus')

Η διάνοια (animus'), με την οποία επιχειρεί κάποιος μια πράξη σχετιζόμενη με την κληρονομία έχει, όπως είπαμε, καθοριστική σημασία για την απόκτηση της ιδιότητας του κληρονόμου⁴⁸.

Ακόμη και σε περίπτωση που ο καλούμενος μεταχειρίζεται πράγματα, τα οποία κατά πλάνη θεωρεί κληρονομιαία, εξετάζεται και πάλι η διάνοια ('animus') με την οποία επιχειρεί την πράξη, προκειμένου να κριθεί αν διοικεί αντί κληρονόμου. Αρκεί η διάνοια να είναι διακριτή, ακόμη και αν δεν πληρούνται οι αντικειμενικές προϋποθέσεις για την κτήση της κληρονομίας (π.χ. το συγκεκριμένο πράγμα, στο οποίο αφορά η ερμηνευόμενη πράξη, κατά πλάνη θεωρείται ότι ανήκει στην κληρονομία)⁴⁹. Η διατύπωση 'animus solus' στο ακόλουθο χωρίο είναι χαρακτηριστική⁵⁰: D. 29, 2, 21, 1 (Ulpianus libro septimo ad Sabinum): *Interdum autem animus solus eum*

47. Η συστηματική σύλληψη της δικαιοπραξίας με βάση τη δήλωση βουλήσεως αποτελεί νεότερη επινόηση στη νομική επιστήμη του 18^{ου} – 19^{ου} αιώνα, όταν η ανάπτυξη των συναλλαγών στο πλαίσιο της αστικής κοινωνίας οδήγησε στην ανάγκη προστασίας των μερών έναντι παρανοήσεων, σε ό,τι αφορά τη βούλησή τους να δεσμευθούν ο ένας απέναντι στον άλλον, όπως αυτή δηλώθηκε και γίνεται αντικειμενικώς αντιληπτή: Uwe Wesel, *Geschichte des Rechts*. Muenchen 1997, σελ. 221 επ.

48. Βλ. και τη χαρακτηριστική διατύπωση στο χωρίο B. 35, 14, 20 (= Ulp. D. 29, 2, 20): *Εγχειρίζει κληρονομίαν ο πράττων τι ως κληρονόμος. Τούτο δε ουκ εκ του φάκτου, ἀλλ' εκ του λογισμού του χειρίσαντος κρίνεται*: [...].

49. Cesare Sanfilippo, *La Valutazione dell'animus nella 'pro herede gestio'*, Napoli 1948, σελ. 7. Βλ. και Honsell/Mayer-Maly/Selb, σελ. 470 υποσ. 14.

50. Απαντάται και ως 'pro herede gestio nuda voluntate ή sola animi destinatione': C. Sanfilippo, *La Valutazione*, σελ. 7. Οι όροι 'animus', 'mens', 'affectus' κ.τ.λ., παρόλο που δε συμπίπτουν με τον όρο 'voluntas', συνδέονται ωστόσο σημασιολογικά με την έννοια της 'voluntas' και χρησιμοποιούνται από τους νομομαθείς για να καταδείξουν το βαθύτερο κίνητρο της ανθρώπινης πράξεως, τα παραγωγικά αίτια συγκεκριμένης ενέργειας ενός προσώπου: K. Γ. Βλάχος, 'Voluntas singulorum'. Δομή και λειτουργία της ιδιωτικής βούλησης στο κλασικό ρωμαϊκό δίκαιο, σελ. 28 επ.

obstringet hereditati, ut puta si re non hereditaria quasi heres usus ist. Ενίοτε όμως μόνη η διάνοια υποχρεώνει κάποιον έναντι της κληρονομιάς, όπως λ.χ. εάν μεταχειρίσθηκε πράγμα μη κληρονομιαίο ως κληρονόμος.

Το αντίθετο συμβαίνει στην περίπτωση του χωρίου που ακολουθεί. Αναφέρεται σε εξωτικό, όχι οικείο κληρονόμο, που αφαιρεί κληρονομιαία πράγματα με σκοπό ιδιοποίησεως, όχι επειδή είναι κληρονόμος, αλλά ως ‘υποκλέπτων’ ή ‘διαρπάζων’. Το αποτέλεσμα είναι ότι δεν μπορεί να υπεισέλθει στην κληρονομία: D. 29, 2, 21 pr. (Ulpianus libro septimo ad Sabinum): *Si quis extraneus rem hereditariam quasi subripiens vel expilans tenet, non pro herede gerit: nam admissum contrariam voluntatem declarat.* Εάν κάποιος εξωτικός κρατά πράγμα κληρονομιαίο ως υποκλέπτων ή διαρπάζων, δεν ενεργεί αντί κληρονόμου· διότι η συμπεριφορά του δείχνει αντίθετη βούληση.

Η ύπαρξη βουλήσεως προς απόκτηση της κληρονομιάς ανιχνεύεται και ερμηνεύεται με βάση αντικειμενικά στοιχεία⁵¹. Η καθιέρωση της άτυπης υπεισελεύσεως στην κληρονομία αναγνωρίζει την αξία που έχει κάθε δήλωση βουλήσεως και κυρίως την αναμφισβήτητη βούληση για απόκτηση της κληρονομιάς, η οποία, παρόλο που δεν περιβλήθηκε με τύπο, είναι επαρκώς εκπεφρασμένη⁵². Η μετάθεση του κέντρου βάρους από την τυπική *cretio* στην άτυπη δήλωση βουλήσεως συμβαδίζει με τη σταδιακά αυξανόμενη αξία που η ρωμαϊκή έννομη τάξη αποδίδει στην ιδιωτική βούληση και όχι στον τύπο που την περιβάλλει, προκειμένου να παραχθούν οι επιθυμητές έννομες συνέπειες⁵³.

51. Βλ. για παράδειγμα την περίπτωση χρήσεως περιουσιακών στοιχείων που ανήκουν από κοινού σε δύο αδέρφια, εκ των οποίων το ένα αποβιώνει: D. 29, 2, 78 (Pomponius libro trigesimo quinto ad Quintum Mucium): *Duo fratres fuerant, bona communi habuerant: eorum alter intestate mortuus suum heredem non reliquerat: frater qui supererat nolebat ei heres esse: consulebat, num ob eam rem, quod communibus, cum sciret eum mortuum esse, usus esset, hereditati se alligasset. Respondit, nisi eo consilio usus esset, quod vellet se heredem esse, non adstringi. Itaque cavere debet, ne qua in re plus sua parte dominationem interponeret.* Δύο αδελφοί είχαν κοινή περιουσία· ο ένας από αυτούς πέθανε αδιάθετος και δεν κατέλιπε οικείο κληρονόμο· ο αδελφός που επέζησε δεν ήθελε να είναι κληρονόμος εκείνου· ετέθη το ερώτημα, κατά πόσο υποχρέωσε τον εαυτό του έναντι της κληρονομιάς, αν χρησιμοποίησε κοινά πράγματα γνωρίζοντας ότι εκείνος απεβίωσε. Απάντησε ότι δεν υποχρεούται, εκτός εάν έκανε χρήση των πραγμάτων με τέτοια διάνοια, ώστε να θέλει να είναι κληρονόμος. Έτσι, πρέπει να φυλάγεται, ώστε να μην χρησιμοποιεί κάποιο πράγμα σε μεγαλύτερο ποσοστό από αυτό που του ανήκει κατά κυριότητα.

52. Βλ. *Cesare Sanfilippo*, *La Valutazione*, σελ. 6 επ.

53. Βλ. και *P.Voci*, *DER I*, σελ. 548. Πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι πολλά από τα χωρία που αναφέρονται στη διάνοια του να είναι κάποιος κληρονόμος (‘*animus heredis*’) θεωρούνται παρεμβεβλημένα. Η διάνοια ως αποκλειστικό στοιχείο νομι-

β) Η γνώση ('scientia')

Συμπεριφορές, που βάσει ερμηνείας λογίζονται ως νομικώς σημαντικές για την παραγωγή εννόμων συνεπειών, πρέπει να βασίζονται σε πλήρη γνώση των πραγματικών περιστατικών που τις διαμορφώνουν⁵⁴.

Κατά συνέπεια, ο καλούμενος που υπεισέρχεται στην κληρονομία πρέπει να έχει πλήρη γνώση, σε ό,τι αφορά το θάνατο του κληρονομούμενου, την επαγωγή της κληρονομιάς, το κληρονομικό δικαίωμα, με βάση το οποίο καλείται στην κληρονομική διαδοχή. Πρόκειται για τη γνώση ('scientia') των πραγματικών περιστατικών που επηρεάζουν τη βούληση και τη συμπεριφορά του καλουμένου⁵⁵. Πόσο καθοριστική είναι η σωστή ή λανθασμένη πρόσληψη της αντικειμενικής πραγματικότητας στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του; Και πόσο τελικά επηρεάζουν την επαγωγή της κληρονομιάς στο πρόσωπό του; Στη συνέχεια, θα γίνει αναφορά σε ορισμένες ενδεικτικές περιπτώσεις:

- i) Η άγνοια ή η αμφιβολία για το θάνατο του κληρονομούμενου (και επομένως, για το αν είναι δυνατή η επαγωγή της κληρονομιάς ή όχι) καθιστά την υπεισέλευση στην κληρονομία αδύνατη (ή αν έχει ήδη γίνει, άκυρη)⁵⁶. Για να αποκτηθεί η κληρονομία απαιτείται πράξη υπεισελεύσεως (αποδοχής) από το δικαιούχο ως heres.
- ii) Η γνώση του λόγου κλήσεως στην κληρονομία (εκ διαθήκης ή εξ αδιαθέτου) αποτελεί προϋπόθεση για την υπεισέλευση στην κληρονομία και την απόκτηση αυτής⁵⁷. Και γενικότερα, η γνώση των πραγματι-

κής δεσμεύσεως και αναλήψεως ευθύνης χωρίς να υπάρχουν άλλα αντικειμενικά στοιχεία που να την καθιστούν αντικειμενικά διακριτή, θεωρείται από μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας σύλληψη του βυζαντινού δικαίου που συνδέεται με την έγγραφη κατάρτιση των δικαιοπραξιών: Βλ. επισκόπηση της βιβλιογραφίας στον G. Dulckeit, Erblasserwille, σελ. 129 επ. Ωστόσο, η αποδοχή ή μη της απόψεως αυτής δεν αναιρεί τη διαπίστωση της σταδιακής εξελίξεως στην αναγνώριση νομικής αξίας από την αυστηρή τυπικότητα στην ατύπως εκπεφρασμένη βούληση. Βλ. και K. Γ. Βλάχος, 'Voluntas singulorum', σελ. 102 επ.

54. D. 50, 17, 76 (Papinianus libro vicensimo quarto quaestionum): *In totum omnia, quae animi destinatione agenda sunt, non nisi vera et certa scientia perfici possunt*. Γενικώς, όλα όσα πρέπει να γίνονται με συγκεκριμένο σκοπό, δεν μπορούν να επιχειρούνται παρά μόνο με αληθινή και πλήρη γνώση. Βλ. και Gerhard Dulckeit, Zur Lehre vom Rechtsgeschaeft, σε: Festschrift Fritz Schulz I, Weimar 1951, σελ. 188 επ.

55. Βλ. P. Bonfante, Corso VI, σελ. 195 επ., G. Dulckeit, Erblasserwille, σελ. 124 επ.

56. D. 29, 2, 32 pr. (Ulpianus libro octavo ad Sabinum): *Heres institutus, si putet testatorem vivere, quamvis iam defunctus sit, adire hereditatem non potest*. Ο εγκατάστατος κληρονόμος δεν μπορεί να αποκτήσει την κληρονομία, αν νομίζει ότι ο διαθέτης βρίσκεται εν ζωή, ενώ έχει ήδη αποβιώσει.

57. D. 29, 2, 22 (Paulus libro secundo ad Sabinum): *Si is, ad quem legitima hereditas pertinet, puterit defunctum servum suum esse et quasi peculium eius nactus sit, placet non*

κών περιστατικών είναι καθοριστικής σημασίας για τη διαμόρφωση της αποφάσεως κάποιου να συμπεριφερθεί ως κληρονόμος και να φέρει αντιστοίχως την ευθύνη, όπως και για την ταυτοποίηση της συμπεριφοράς του ως *pro herede gestio*⁵⁸.

- iii) Η αβεβαιότητα ως προς το μέγεθος της κληρονομικής μερίδας στην οποία εκλήθη ο κληρονόμος δε βλάπτει την υπεισέλευση στην κληρονομιά⁵⁹. Αν όμως ο καλούμενος, λόγω πλάνης, υπεισέρχεται σε μεγαλύτερη μερίδα από εκείνη, στην οποία καλείται, πρέπει να υπεισέλθει σε αυτήν στην οποία εκλήθη⁶⁰.

obligari eum hereditati. idem ergo dicemus, ut ait Pomponius, si quasi libertini sui, cum ingenuus esset, bona eius occupavit. nam ut quis pro herede gerendo obstringat se hereditati, scire debet, qua ex causa hereditas ad eum perineat: veluti adgnatus proximus iusto testamento scriptus heres, antequam tabulae proferantur, cum existimaret intestato patrem familias mortuum, quamvis omnia pro domino fecerit, heres tamen non erit. et idem iuris erit, si non iusto testamento scriptus heres prolatis tabulis, cum putaret iustum esse, quamvis omnia pro domino administraverit, hereditatem tamen non adquiret. Εάν κάποιος, στον οποίο η κληρονομία ανήκει επειδή είναι *legitimus* (*heres*), νόμισε ότι ο αποθανών ήταν δούλος του, και την έλαβε (ενν. την κληρονομία) σαν να ήταν χρημάτιο αυτού, γίνεται δεκτό ότι δεν ενέχεται έναντι της κληρονομίας. Την ίδια γνώμη θα έχουμε, όπως λέγει ο Πομπώνιος, εάν κατέλαβε την κληρονομία εκείνου με την πεποίθηση ότι ήταν απελεύθερος αυτού (ενν. του κληρονομούμενου), ενώ ήταν εκ γενετής ελεύθερος· διότι, για να υποχρεώσει κάποιος τον εαυτό του έναντι της κληρονομίας, με το να τη διοικεί ως κληρονόμος, πρέπει να γνωρίζει, για ποιο λόγο του ανήκει η κληρονομία. Για παράδειγμα, πατρογενής εγγύτατος που γράφηκε κληρόνομος σε έγκυρη διαθήκη, προτού εμφανισθεί η διαθήκη, νομίζοντας ότι ο *pater familias* πέθανε αδιάθετος, ακόμη και αν τα πάντα αντί κυρίου διοίκησε, δεν θα είναι κληρονόμος. Και ο κληρονόμος που γράφηκε σε διαθήκη, η οποία αποδείχθηκε άκυρη, ενώ τη νόμιζε έγκυρη, δε θα αποκτήσει την κληρονομία, ακόμη και αν τα πάντα αντί κυρίου διοίκησε.

58. Ulp. D. 29, 2, 8 i.f. *Carl F.F. Sintenis*, *Das praktische gemeine Civilrecht*, 3. Band, Leipzig 1869, σελ. 487. Ας σημειωθεί όμως ότι οι αναγκαίοι κληρονόμοι καθίστανται κληρονόμοι ακόμη και αν διατελούν σε πλάνη (νομική ή πραγματική) ως προς τις προϋποθέσεις του κληρονομικού δικαιώματός τους.
59. D. 29, 2, 21, 3 (Ulpianus libro septimo ad Sabinum): *Si quis partem ex qua institutus est ignoravit, Iulianus scribit nihil ei nocere, quominus pro herede gereret. [...]*. Εάν κάποιος αγνοεί το μερίδιο στο οποίο εγκαταστάθηκε κληρονόμος, ο Ιουλιανός γράφει, ότι αυτό καθόλου δεν τον βλάπτει, να διοικεί αντί κληρονόμου· [...].
60. Μεταξύ *hereditas* και *bonorum possessio* δεν υπάρχει διαφορά, σε ό,τι αφορά την πλάνη ως προς το μέγεθος του κληρονομικού μεριδίου. Τόσο ο κληρονόμος, όσο και ο διακάτοχος λαμβάνουν τελικά το κληρονομικό μερίδιο που όντως τους αναλογεί: D. 29, 2, 75 (Marcellus libro nono digestorum): *Ex semisse Titius heres scriptus est: quadrantis bonorum possessionem per errorem petit. quaero, an nihil actum sit an vero perinde omnia servanda sint, ac si quadrans nominatus non sit. respondit magis nihil actum esse. quemadmodum cum ex semisse scriptus esse heres ex quadrante per errorem adiit hereditatem.* Ο Titius εγκαταστάθηκε κληρονόμος στο ήμισυ της κλη-

iv) Η γνώση για την κληρονομική ιδιότητα που έχει κάποιος (αν δηλαδή είναι αναγκαίος ή εκούσιος) είναι καθοριστικής σημασίας για τη δυνατότητά του να υπεισέλθει στην κληρονομία ή να την αποκρούσει:

D. 29, 2, 15 (Ulpianus libro septimo ad Sabinum): *Is qui putat se necessarium, cum sit voluntarius, non poterit repudiare. Nam plus est in opinione quam in veritate.* Αυτός που νομίζει ότι είναι αναγκαίος ενώ είναι εκούσιος, δεν μπορεί να αποποιηθεί· διότι βαρύνει περισσότερο η αντίληψη παρά η πραγματικότητα.

D. 29, 2, 16 (Ulpianus libro vicesimo quarto ad edictum): *qui se putat necessarium, voluntarius exsistere non potest.* Αυτός που νομίζει ότι είναι αναγκαίος, δεν μπορεί να αναδειχθεί εκούσιος κληρονόμος.

Το πρώτο από τα δύο χωρία που προαναφέρθηκαν υπήρξε αντικείμενο πολλαπλών ερμηνειών και αμφισβητήσεων στη βιβλιογραφία⁶¹. Με βάση τη διατύπωση που περιλαμβάνει *'nam plus est in opinione quam in veritate'*, προσδίδεται προτεραιότητα στην υποκειμενική πρόσληψη της πραγματικότητας έναντι της ίδιας (της *'αντικειμενικής'*) πραγματικότητας. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με πολλά άλλα χωρία στον Πανδέκτη, στα οποία η *'αντικειμενική πραγματικότητα'* υπερέχει έναντι της προσλήψεως της από το δρων υποκείμενο (*'plus est in re quam in existimatione'*).

Η σχετική έρευνα του Wacke⁶² έδειξε ότι στις περισσότερες περιπτώσεις προτεραιότητα δίδεται στην πραγματικότητα (οπότε η εσφαλμένη αντίληψη αυτής είναι ουσιώδης για την τύχη της δικαιοπραξίας), και όταν αυτό δε συμβαίνει, τότε η αντίθετη απόφαση οφείλεται στην ανάγκη να προστατευθεί η καλή πίστη στις συναλλαγές. Στην προκειμένη περίπτωση, ο καλούμενος βρίσκεται σε πλάνη ως προς την ιδιότητά

ρονομίας. Από πλάνη αιτείται τη διακατοχή της κληρονομίας στο τέταρτο της κληρονομίας. Ερωτώ, κατά πόσο ήταν άκυρη η αίτηση, ή αν αντίθετως πρέπει όλα να διατηρούνται, σα να μην είχε ονομάσει το τεταρτημόριο της κληρονομίας. Απάντησε ότι η αίτηση είναι μάλλον άκυρη, σα να είχε εμβατεύσει ο κληρονόμος που είχε γραφεί στο ήμισυ, λόγω πλάνης, στο τεταρτημόριο της κληρονομίας.

61. Βλ. G. Dulckeit, Erblasserwille, σελ.137 με αναφορά στον Ph. Lotmar, Ueber plus est in re, quam in existimatione und plus est in opinione, quam in veritate, σε: Muenchener Festgabe J.J.W. Planck, Muenchen 1887, 57 -115 [non vidij], που θεωρεί τη διατύπωση μη γνήσια. Ο ίδιος ο Dulckeit θεωρεί τη διατύπωση του χωρίου κανόνα (όποιοι δεν γνωρίζουν ένα υπαρκτό κληρονομικό δικαίωμά του, δεν μπορεί να υπεισέλθει στην κληρονομία) που προκύπτει και από άλλα χωρία. Βλ. και B. Windscheid/Th. Kipp, Lehrbuch des Pandektenrechts, Band III, Frankfurt a.M., 1906, §597, σελ. 439, υποσ. 4.

62. Andreas Wacke, Plus est in re quam in existimatione (Die Realitaet gilt eher als die Vorstellung). Zur Relevanz vermeintlicher Wirksamkeitshindernisse, σε: Tijdschrift 64 (1996), σελ. 309 -357 (351 επ.).

του ως αναγκαίου ή εκουσίου κληρονόμου⁶³. Είδαμε ότι η ιδιότητα αυτή έχει σημασία για τον τρόπο κτήσεως (αλλά και το δικαίωμα αποποιήσεως στην προκειμένη περίπτωση) της κληρονομίας. Ως νομιζόμενος αναγκαίος κληρονόμος επιθυμεί να απέχει από την (προφανώς χρεωμένη) κληρονομία. Η πεπλανημένη πεποίθησή του να θεωρεί τον εαυτό του αναγκαίο και όχι εκούσιο κληρονόμο δυσχεραίνει την κατάστασή του, λόγω του ότι, όπως είδαμε, κατ' αρχήν, ένας αναγκαίος κληρονόμος, αντίθετα από τον εκούσιο, δεν έχει δικαίωμα αποποιήσεως κατά το *ius civile*. Η χορήγηση δικαιώματος αποχής από την πατρική κληρονομία σε έναν αναγκαίο κληρονόμο εισήχθη ως πραιτορική καινοτομία και συνδέθηκε με μία προϋπόθεση, τη 'μη ανάμιξη' στην κληρονομία (βλ. παρακάτω). Το πιθανότερο είναι ότι η προϋπόθεση αυτή για τη χορήγηση του *ius abstinendi* από τον πραιτορα δεν είναι πλέον δυνατό να πληρωθεί στην προκειμένη περίπτωση. Για το λόγο αυτόν, ο Ουλπιανός αρνείται τη δυνατότητα αποποιήσεως στον αιτούντα⁶⁴.

B. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΤΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

I. Το κύρος της δηλώσεως /πράξεως βουλήσεως περί αποδοχής κληρονομίας

Η δήλωση/πράξη βουλήσεως περί αποδοχής της κληρονομίας επιφέρει σημαντικές συνέπειες και, κυρίως, την ευθύνη για τα χρέη της κληρονομίας. Οι προϋποθέσεις του κύρους της ορίζονται πρωτίστως από τους κανόνες που ισχύουν γενικώς για τη δήλωση/πράξη βουλήσεως. Αν η δήλωση/πράξη βουλήσεως γίνει εγκύρως, είναι οριστική, χωρίς να μπορεί να μεταβληθεί στη συνέχεια. Για το λόγο αυτόν και προκειμένου να μη γίνεται εσπευσμένα, η έγκυρη αποδοχή κληρονομίας εξαρτάται ειδικότερα από τις προϋποθέσεις που θα αναπτυχθούν στη συνέχεια.

63. Η πλάνη του καλουμένου μπορεί, για παράδειγμα, να οφείλεται στο ότι είναι εξωτικός (*extraneus*), αλλά θεωρεί τον εαυτό του οικείο κληρονόμο (*suus heres*) στην κληρονομία αυτού, στην εξουσία του οποίου βρίσκεται. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε επιχειρούμενη υιοθεσία που απεδείχθη εκ των υστέρων άκυρη: *Andreas Wacke, plus est in re*, σε: *Tijdschrift* 64 (1996), σελ. 351.

64. *Andreas Wacke, plus est in re*, σε: *Tijdschrift* 64 (1996), σελ. 353. Σε ό,τι αφορά τη διατύπωση της αιτιολογήσεως του Ουλπιανού 'plus est in opinione quam in veritate', κατά τον *Wacke* κρίνεται υπερβολική. Πρόκειται μάλλον για ισοδυναμία μεταξύ της πραγματικότητας και της υποκειμενικής προσλήψεώς της, και όχι για υπεροχή της μιας έναντι της άλλης.